

גבולות היחידה: פרק ח פסוקים א-כא

נושא היחידה: גדעון מול אנשי עמו + המשך המרדף אחר המדיינים

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים לפי המתווה: 1

הסבר כללי:

גדעון ניצח בקרב וסילק את המדיינים ושותפיהם. בפרק זה נראה את הספיחים של מלחמתו: התמודדות עם בני עמו ועם נסיכי מדין. את הפרק נחלק לשלושה חלקים, ונלמד כל חלק בנפרד. נקשר בין שני החלקים הראשונים ונראה מה משותף להם, ומה השונה.

פתיחה:

נזכיר את מהלך המלחמה, כלי הנשק המיוחדים שהיו במלחמה זו, מספר הלוחמים הזעום. לגבי מספר הלוחמים, נזכיר את הסינון, ונזכיר כי 22,000 לוחמים היוו כח עתודה שנשמר למרדף אחרי המדיינים.



נקרא שוב את פרק ז' פסוק כג: "ויצעק איש ישראל מנפתלי ומן אשר ומן כל מנשה וירדפו אחרי מדיין". הנה – תפקידם של הלוחמים הרבים שהזעיק גדעון.

נקרא שוב פסוקים כד-כה: מי הלוחמים שהוזעקו כאן? מה היה תפקידם ומה היו ההישגים שלהם? כאן מדובר על אנשי אפרים. תפקידם היה ללכוד את מעברות הירדן, כדי לא לאפשר מנוסה של המדיינים. במארב הזה הם לכדו את שני שרי מדיין: עורב וזאב.

עיון בפסוקים:

נאמר: נראה שהמלחמה הגיעה לסיומה. בנ"י סלקו את המדיינים, ואף לכדו שניים מנסיכיהם. האם אפשר לחזור הביתה בשלום? מה עוד נשאר לעשות? נשמע תשובות הילדים.



נקרא פסוקים א – ג. – גדעון מול אנשי אפרים.

נשאל: מה היתה טענתם של בני אפרים? נבקש מהילדים לעגן את תשובתם בפסוקים. לצטט ולהסביר גם במילים שלהם. נסביר: טענת בני אפרים כלפי גדעון היא שלא קרא להם להילחם במדין. והרי גם הם חלק מכח העתודה. ומדוע לא שיתף אותם?

נשאל: מה יכול גדעון לעשות עכשיו? נקיים דיון בכיתה. מצד אחד – הם צודקים. הם לא הוזמנו להילחם. אבל כעת הם רחוקים ממשפחתם. עזבו הכל כדי להילחם. מדוע לא נקרא לשדה הקרב בתחילה, עם שאר השבטים? מצד שני – האם זה זמן מתאים לריב עם גדעון? הוא מנהל מלחמה, שעדיין לא הסתיימה. דבר נוסף, גדעון כבר ניצח, אז זה כן הזמן. בני אפרים הם האחים של בני מנשה, משפחתו של גדעון. האם לא מרגיש קשר קרוב אליהם? ניתן להביא עוד טיעונים לכאן ולכאן. לגדעון יש כמה אפשרויות, אך הוא בוחר בדרך השלום וההרגעה.

נשאל: מה עונה גדעון לבני אפרים? (להוכיח מן הכתוב). "מה עשיתי עתה ככם?" כלומר, מה ההישגים שלי לעומת שלכם? "הלא טוב עוללות אפרים מבציר אביעזר". את המשפט הזה

צריך להסביר. קודם כל נסביר את המילים עצמן.

אפרים – שבט אפרים. **אביעזר** – משפחה ממנשה. כאן הכוונה לשבט מנשה.

בציר – קטיף הענבים. **אשכולות שלמים**. **עוללות** – אשכולות שנשרו מהם עיקר הענבים, ונשארו מעט ענבים באשכול. את הענבים האלה, העוללות, מצווה התורה להשאיר לעניים (אחת ממתנות עניים בכרם).¹

כעת נסביר את הפסוק כולו: גדעון עושה השוואה בין מנשה (אביעזר) לאפרים. מנשה קיבל את ה'בציר' – האשכולות השלמים. אפרים קיבל רק את העוללות. לכאורה, אנשי אפרים מרגישים צודקים. הם קבלו עוללות, לעומת הבציר. כאן נכנס המשל:

משל	נמשל
בציר, האשכולות הגדולים	מרדך אחרי אלפי המדיינים
עוללות, ענבים שנשארו על האשכול לאחר שהרוב נשרו	תפיסת שני שרי מדין: עורב וזאב.

גדעון מסביר לבני אפרים, שלמרות שהם קבלו 'עוללות' – העוללות שלהם נחשבות יותר מה'בציר'. כי הבציר – הוא תפיסת החיילים הפשוטים של מדיין. ודווקא העוללות – תפיסת המנהיגים, הנסיכים. זה הישג!

נשאל: מה היתה תגובת אנשי אפרים כשהבינו? 'אז רפתה רוחם מעליו בדבר הזה'. נסכם: גדעון עמד בפני משבר, אך בחכמתו הצליח למנוע אותו. במקום לגרום למלחמת אחים (שהרי בני אפרים רבו איתו 'בחזקה') – הוא פתר את העניין בדרכי שלום.



פסוקים ד – ח: גדעון מול אנשי סוכות ופנואל

נראה את מהלך פסוק ד במפה המצורפת.² גדעון נמצא באזור הר תבור, בראש לוחמיו הוא רודף אחר המדיינים לכיוון הירדן. מטרתו היא לתפוס גם את זבח וצלמנע – שני מלכי מדין. הוא מבין שעכשיו הזמן להפתיע את האויב במקומו. גם מי שישב שאנן ולא התערב במלחמה, שהרי אם יתחזקו – יחזרו לשדוד את ישראל בשנים שיבואו. בדרכו הוא עובר ליד שתי ערים של בני ישראל. נראה במפה את סוכות ואת פנואל. ערים אלה נמצאות כבר בעבר הירדן. ייתכן שאנשיהם אינם חושבים שיש

¹ תמונות של אשכולות 'בציר' ו'עוללות' תמצאו במצגת המצורפת לפרק.

² מפה זו נמצאת במצגת המצורפת לפרק.

צורך להמשיך להילחם, מאחר וכבר הושג ניצחון. גדעון, כאמור, מתכנן המשך המרדף עמוק לשטח האויב, שטח לא מוכר, על מנת להשיג תוצאה טובה יותר במלחמה.

נקרא את פסוקים ד – ז. נשאל: מה בקש גדעון מאנשי סוכות? מה ענו לו, ומה היתה תגובתו. (ציטוט והוכחה מן הפסוקים!) נסביר: גדעון ביקש לחם עבור לוחמיו³. אנשי סוכות סרבו לתת לו משום שעדיין לא ניצח. כשיגיע עם הישגים – הם יתנו לו. את פסוק ו' צריך לקרוא כשבסופו סימן שאלה. 'הכף זבח וצלמנע עתה בידיך, כי ניתן לצבאך לחם?' גדעון מגיב בכעס, ומודיע להם שהם צפויים לעונש. אפשר לצפות מאנשים שנמצאים בעורף – לקום ולעזור לאחיהם הנלחמים גם בעבורם. נוכל להשוות זאת לתרומות שאוספים מהציבור לחיילים, ובעיקר ללוחמים. כולם רוצים להשתתף ולתרום, וקל יותר לעשות זאת בזמן מלחמה. נשאל: מה העונש שגדעון מתכנן לתת להם? 'ודשתי את בשרכם את קוצי המדבר ואת הברקנים'. דעת מקרא מסביר: אלקה אתכם, כמעשה הדש, החובט ורוצץ את התבואה, חבוט ופוצע. ויש מפרשים: אסחב אתכם על גבי הקוצים עד שיהי בשרכם כשבליים הנדושות⁴.

קריאת פסוק ח – ט: משימת קריאה: מה ביקש גדעון מאנשי פנואל? מה ענו לו ומה תגובתו? כאן יש להסיק מסקנות. אנחנו נבקש מהילדים לעגן את תשובותיהם בפסוקים. ומה נאמר? 'וידבר אליהם כזאת'. 'ויענו אותו... **כאשר ענו** אנשי סוכות'. נבקש מכל זוג ילדים לקרוא בזוגות את פסוקים ח – ט. אחד הילדים ייצג את גדעון והשני ייצג את אנשי פנואל. הם צריכים להציג במילים שלהם מה שנאמר. מטרת הפעילות הזו – לוודא שהם יודעים מה זה 'כזאת'. שיחה כזו עשויה להישמע כך:

גדעון: תנו נא כיכרות לחם עבור החיילים שלי, כי רעבים הם, ואנו רודפים אחרי מלכי מדין.
פנואל: האם כבר תפסת / לכדת את זבח וצלמנע כי נתן לצבאך לחם?
גדעון: לכן, בשובי בשלום, אתוץ (אשבור) את המגדל הזה⁵.

נאמר: גדעון עומד מול אנשי אפרים ומול אנשי סוכות ופנואל. מה המשותף לקבוצות אלה? כל הקבוצות, אנשי ישראל, באו בטענות לגדעון. ומה השונה? גדעון הגיב לבני אפרים באופן רך ומנע כל מריבה עמם. הם השתתפו במלחמה השתתפות פעילה. לעומת זאת – מול אנשי סוכות ופנואל הוא נקט גישה תקיפה. נשאל מדוע? ונקיים דיון. בסופו נסביר כי אנשי אפרים השתתפו במלחמה ועזרו בה ככל יכולתם. לעומתם, אנשי סוכות ופנואל, לא הצטרפו למלחמה, ואף שהם עומדים ליהנות מפירות הניצחון (שהרי המדיינים הציקו להם מאוד) – אין הם

³ גדעון מנמק את בקשתו במילים 'כי עיפם הם'. מי שעיף הולך לנוח. אך גדעון ביקש אוכל. בתנ"ך 'עיף' פירושו רעב. וראו גם אצל עשיו – "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עיף אנוכי" (בראשית כ"ה ל)

⁴ תמונות של קוצים וברקנים תוכלו למצוא במצגת.

⁵ למה החליט לנתץ את המגדל? מצודת דוד: לפי שבטחו להשגב במגל עוז אשר היה להם, לזה אמר שינתוץ אותו.

משתפים פעולה עם גדעון וצבאו. התגובה אליהם חריפה, והיא באה מצדו של מנהיג הרוצה שיתוף פעולה, איחוד וגיבוש העם.

פסוקים י – יב:

נסביר: גדעון מחליט לרדוף אחר המדיינים לכיוון קרקור (נראה במפה). בקרקור ישנו מחנה מדייני גדול 'והמחנה היה בטח' (פס' יא). המדיינים היושבים במחנה זה אינם מעלים בדעתם שגדעון ירדוף עד שם. לשם בורחים גם זבח וצלמנע, מלכי מדין. לכן הם יושבים שאננים ובטוחים. לא היה זה מחנה כה גדול כפי שהיה מחנה המדיינים בתחילה: כ – 15,000 חיילים בלבד (מתוך 'כחול אשר על שפת הים'). 120,000 כבר נהרגו, ומחנה זה הוא כשמינית מהמדיינים שהיו בארץ. גדעון מתקדם דרך 'השכונות באוהלים' (נראה במפה). דרך זו היא המסילה הגדולה של שבטי הנוודים (שוכני אוהל) המובילה לכיוון מדבריות ערב. (דעת



המפה לקוחה מעולם התנ"ך שופטים

מקרא). המחנה היה 'מקדם לנובח ויגבהה' – כלומר ממזרח, וגדעון רדף את הדרך הארוכה הזו עד שם, ואכן לכד את שני מלכי מדין זבח וצלמנע.

נשאל: מדוע באמת גדעון כה טורח ללכוד את זבח וצלמנע, על אף שרחוקים מאוד? תשובה אחת מתבררת בפרק - הם הרגו את בני משפחתו, אולם אך מעבר לכך, בימי קדם היה משקל רב למלכים ולמנהיגים, ראיה לכך נמצאת בתגובתם של אנשי סכות ופניאל שעדיין יראים ממלכי מדין שיחזרו וינקמו בהם. הישועה ללא הריגת המלכים אינה שלמה.

נקרא פסוקים יג – יז.

נשאל: מה הנושא של פסוקים אלה? **נסביר** כי כאן גדעון מעניש את בני עמו על כך שלא עזרו לו ביציאה למלחמה. מה שהבטיח הוא מקיים.

כעת מתפנה גדעון לטפל במלכי מדין.

בימי קדם, בשעת מלחמה, תפיסת המלך האויב היתה עדות לנצחון במלחמה. גם גדעון לוקח עמו בשבי את זבח וצלמנע, שני מלכי מדין, אותם הוא יכה בארצו. אות ועדות לניצחונו.

פס' יח – כא:

גדעון מחליט להרוג את מלכי מדין, והוא מבקש זאת מבנו בכורו. **נשאל:** מדוע? לאחר שמיעת תשובות הילדים **נסביר**, כי הרג בידי נער נחשב לביזיון. אך הנער ירא, ומלכי מדין מתגרים בגדעון ואומרים לו: אם אתה רוצה להיות המנצח – תהרוג אותנו בעצמך, וכך הוא עושה.

הצעות להמחשה:



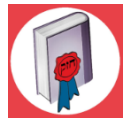
- תמונה של אשכול ענבים ושל עוללות
- מפה ממחישה אזור
- השוואה (בדיון קצר) של התנהגות אנשי סוכות ופנואל, להתנהגות העם בשעת מלחמה (בימינו).
- תמונות קוצים וברקנים

מסרים והפנמה:



- דבקות במטרה. עד שלא סיים את משימתו, לא שב גדעון לביתו.
- "מענה רך ישיב חמה". (משלי ט"ו, א). פתרון בעיות בדרכי שלום עשוי למנוע מלחמת אחים מיותרת.
- מול אי שיתוף פעולה יש לנקוט בגישה תקיפה.

סיכום:



למדנו על מסירותו של גדעון למטרתו – הצלת בני עמו מהצקתם של המדיינים ובני בריתם. הוא מוכן לשם כך לרדוף למרחק גדול מאוד כדי לסיים את המשימה שלו. כדאי לשאול כאן את הילדים: מה למדנו מגדעון, בשיעור זה, לחיים שלנו? נוכל לכוון את הדיון לנקודות שכתבנו ב'מסרים והפנמה'.

נוכל לשאול כאן כמה שאלות 'מי אמר למי' – אותם יכתבו במחברות. לדוגמא:

- "הכף זבח וצלמנע עתה בידך"
- "תנו נא כיכרות לחם"
- "הלא טוב עוללות אפרים מבציר אביעזר"
- "מה הדבר הזה עשית לנו?"
- "בשובי בשלום אתוץ את המגדל הזה"
- "ודשתי את בשרכם"

בשיעור הבא נלמד על דברים שקרו לגדעון כשחזר לעבר הירדן המערבי לאחר המלחמה.